

DE BOOM MET DE BITTERE BLADEREN

Ruth Erica

DE BOOM
MET DE
BITTERE
BLADEREN

LEMNISCAAT ROTTERDAM

Voor Aimée, op de vriendschap die ons overstijgt

Tekst © 2020 Ruth Erica
Omslagillustratie © Savane Kabuye | PAX Rwanda

Nederlandse rechten Lemniscaat b.v.,
Vijverlaan 48, 3062 HL Rotterdam, 2020
ISBN 978 90 477 1199 5
NUR 285

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm, geluidsband of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Druk- en bindwerk: Wilco, Amersfoort

Dit boek is gedrukt op milieuvriendelijk, chloorvrij gebleekt en verouderingsbestendig papier en geproduceerd in de Benelux, waardoor onnodig en milieuverontreinigend transport is vermeden.

Kijk voor spelletjes, lessuggesties en meer op:
www.lemniscaat.nl

*De erfenis van de Rwandese genocide.
Het is alsof je een familiefoto doormidden scheurt, en daarna de twee helften weer aan elkaar probeert te plakken. Zelfs met de beste lijm van de wereld zal het nooit meer hetzelfde zijn.*

Alison Des Forges (1942-2009)
(mensenrechtenactiviste – hoofdadviseur
Human Rights Watch)

1.

DE MUZUNGU

De ochtend dat ik Puck voor de auto vandaan trok, had ik me verslapen. Normaal merk ik het wel als mijn nichtje Joy naast me het bed uit stapt, maar die morgen dus niet. Ik werd pas wakker van het kraaien van de haan. Het beest maakte een hels kabaal vlak onder het slaapkamerraam. Ik schoot overeind, zag dat Joy was verdwenen en tastte naar de opening van de klamboe. Aan het licht te zien was het al na zessen. Waarom had Rosa me nog niet wakker gemaakt?

Vlug maakte ik een knoop in de klamboe en trok de deur van mijn nachtkastje open. Een schoon shirt, ik wist zeker dat ik er minstens één in had gelegd. Ik graaide diep in het kastje en trok de inhoud op de grond. Toen zag ik de envelop. *Maridadi Mukamuhoza*, stond er met sierlijke letters op geschreven. Ik wist wel dat ik die brief er zelf in had gestopt, maar toch kon ik het niet verdragen om hem weer te zien.

‘Maridadi!’

Rosa.

‘Ik kom!’ riep ik naar de deur. Ik griste een shirt uit de hoop en propte de rest terug in het nachtkastje. In de douche waste ik me met een paar scheppen koud water. Daarna kleedde ik me aan en liep naar de woonkamer. De tafel was gedekt, maar alleen Rosa en haar jongste dochtertje zaten er nog aan.

‘Je bent laat,’ zei Rosa. Ze zette een beker pap voor me neer.

Ik mompelde iets als ‘sorry’. De pap was lauw, merkte ik toen ik begon te drinken. Over de rand van de beker gluurde ik naar haar gezicht. Die bolle wangen, die smoezelige doek op haar hoofd. Rosa was me zo vertrouwd en toch was ze niet mijn moeder. Dacht zij daar wel eens aan?

‘Schiet nou...’ begon ze.

‘Ja, ik ga al.’ Ik zette de beker op tafel en stond op. Voordat Rosa nog meer kon zeggen, stak ik het erf over en trok de poort achter me dicht.

Op de onverharde weg struikelde ik over wat losliggende stenen. Er ging een pijnscheut door mijn voet. Stomme keien. Terwijl ik met een kloppende teen verderliep, dacht ik aan de brief op mijn nachtkastje. Waarom haastte ik me eigenlijk? Waarom deed ik nog mijn best? Wat er in die brief stond zou er echt niet door veranderen. Ik wist nog precies hoe ik me voelde toen ik hem een paar maanden geleden kreeg. We stonden bij Rosa’s slaapkamerdeur, mijn vriendin Claudine en ik. Het was een kwestie van seconden voordat ik zou weten of ik ook op een universiteit was toegelaten. Ik wilde naar Butare. Die universiteit was een van de beste van het land. Als ik daar eenmaal was afgestudeerd, zou ik zeker een goede baan kunnen krijgen. Dan hoefde ik nooit meer om belminuten te bedelen.

Terwijl het verkeer op de asfaltweg voorbijraasde, beleefde ik dat beslissende moment opnieuw. Hoe Rosa met de envelop de slaapkamer uit kwam. Hoe mijn handen trilden toen ik hem opende. Hoe mijn ogen over de regels vlogen. ‘Aanvraag niet gehonoreerd.’ Ik zei het hardop, maar ik kon het niet bevatten. Nog een keer las ik de tekst. *Aanvraag niet gehonoreerd*, het stond er echt. Ik was afgewezen. Daar ging mijn studie sociologie. Daar

ging mijn toekomst. Voortaan zou ik al mijn dagen op de markt moeten slijten.

Ik liep door. Ergens op de achtergrond hoorde ik dat mensen me groetten, maar ik gaf geen antwoord. Het was zo oneerlijk. Ik had me kapotgewerkt, ik was de tweede van mijn jaar geworden, en toch was mijn beurs afgewezen. Kon mijn vader echt niet bijspringen? Of wilde hij gewoon niet? Door de telefoon had zijn stem vlak geklonken. Alsof het hem niet zoveel kon schelen wat er van zijn dochter terecht kwam.

Veel sneller dan ik wilde, stond ik voor de ijzeren hekken van de Gisenyi-markt. De geur van groente en zweet sloeg in mijn gezicht. Ik dacht aan mama Hirwa. Aan hoe ze daarbinnen naast haar stoffenkraam op me stond te wachten. Plotseling leek het alsof de hekken iedereen wilden opslokken: de straatkinderen, de marktkooplui, de mama’s in hun kleurige doeken, maar vooral mij, mij wilden ze verslinden. Ik liep naar de marktmuur en leunde ertegenaan. De bakstenen prikten in mijn rug. Zou ik? Ik was er tenslotte al vaker een uurtje tussenuit geknepen.

Op dat moment zag ik de *muzungu**. De witte vrouw liep met grote passen door de hekken naar buiten. Blonde paardenstaart, slobberige spijkerbroek, een rugzak waar de bananen uit puilden. Vreemd. De meeste witte mensen gingen niet naar de markt. Die bleven in de omgeving van hun luxehotels. Terwijl de vrouw de straat overstak, volgde ik haar met mijn ogen. Ze bewoog zich zo gemakkelijk, alsof ze alles kon doen waar ze zin in had. Zou ze al getrouwd zijn? Had ze kinderen? Ze zag er zo jong uit. Eigenlijk leek ze meer op een meisje dan op een vrouw.

Ineens klonk er getoeter. Het meisje slaakte een kreet. Een tel later lagen haar bananen op straat. Ze begon de vruchten op te rapen, toen ik vanuit mijn ooghoek een tweede auto zag aankomen.

‘Kijk uit!’ Ik sprong naar voren en trok haar naar de kant van de weg.

* Achter in dit boek is een verklarende woordenlijst opgenomen.

'*What the...*' sputterde ze.

'*Be careful,*' zei ik in mijn beste Engels. Ik wees naar de straat. Net op dat moment reed de tweede auto met zijn voorband over een banaan. Het meisje werd nog bleker dan ze al was. Ze mompelde een bedankje, maar dat wuifde ik weg. Met mijn ogen scande ik de plek van het bijna-ongeluk. De bananen lagen als gele halvemanen op het asfalt. Nadat ik haar ervan had verzekerd dat het kon, nam ik het meisje mee de straat op. Samen raapten we de nog eetbare exemplaren van de grond. Met onze armen vol liepen we terug naar de kant van de weg. Het meisje stopte de bananen in haar rugzak, alleen de allerlaatste stak ze mij toe.

'*This one is for you,*' zei ze.

Voordat ik iets kon terugzeggen, had ze zich alweer omgedraaid. Met snelle passen stak ze de straat over. Ze slingerde tussen de motortaxi's door en sloeg de hoek om. Ik staarde naar de plek waar ze was verdwenen. Jammer. Ik had graag meer over haar willen weten. Waar ze vandaan kwam, wat ze hier deed, of ze alleen door Rwanda reisde. Wel aardig van die banaan. Ik pelde hem en nam een hap.

Toen ik hem naar binnen had gewerkt, keek ik naar de markthekken. Meteen kreeg ik het weer benauwd. Nee, ik zou niet naar mama Hirwa gaan. Nu nog niet, in elk geval. Ik liep tussen de wachtende motortaxi's door, sloeg de bocht om en... krijg nou wat: daar was het witte meisje weer! Ze had haar gezicht tegen het raam van Adolphe's kapperszaak gedrukt. Blijkbaar zag ze iets wat haar interesseerde, want ze deed de deur open en stapte naar binnen.

Aarzelend bleef ik staan. Een muzungu bij de kapper had ik nog nooit gezien. Ik wilde naar binnen kijken, maar toen dacht ik aan Rosa. Een uurtje aan de markt ontsnappen was één ding, maar haar beleefdheidsregels overtreden... Laat nooit zien wat er in je omgaat (zet een maskergezicht op); gehoorzaam iedereen die ouder is dan jij (die dus boven je staat); en steek je neus niet in andermans zaken (stel geen onbeleefde vragen). Ik kon maar

beter niet door het raam gluren. Trouwens, het meisje mocht ook niet denken dat ik haar achterna liep.

'Hé, schatje!' riep iemand achter me.

Drie straatjongens, zag ik toen ik me omkeerde. De langste van het stel staarde me uitdagend aan. Congolezen natuurlijk; die durven zomaar onbekenden aan te spreken. Ik draaide mijn rug weer naar hen toe. Juist toen ik besloot om toch maar door te lopen, kwam het witte meisje naar buiten. Toen ze me zag, lichtten haar ogen op.

'Jij weer!'

'Ja, ik moest ook deze kant op.' Iets beters wist ik niet te zeggen.

Ze wees naar de kapperszaak. 'Ik wil mijn haar laten knippen, maar daarbinnen verstaan ze geen Engels.'

'Zal ik voor je vertalen?' vroeg ik gretig.

'Als dat zou kunnen...'

Ik knikte. 'Ja hoor, geen probleem.'

De glimlach van het meisje kwam helemaal tot aan haar ogen. Grijsgroen als eucalyptusbladeren waren ze, met minuscule, grijze streepjes.

'Hoe heet je?' vroeg ze.

'Maridadi Mukamuhoza.'

'Ma... Mu...?'

'Zeg maar gewoon Maridadi.'

'Ma-ri-da-di. Mooi. Ik heet Puck.'

Ik proefde de naam op mijn tong. Kort en vrolijk, klonk het. 'Alleen Puck?'

'Eigenlijk heet ik Paulien, maar alleen mijn moeder noemt me zo.'

Paulien, die naam kende ik wel. Er was een meisje op het internaat dat zo heette. De afgelopen drie jaar had ze naast me op de slaapzaal gelegen.

'Kom je?' vroeg Puck.

Zonder verder na te denken duwde ik de deur open.

De vorige keer bij Adolphe's was ik met een paar meisjes uit mijn klas. Voordat we weer naar het internaat teruggingen, moesten we altijd naar de kapper. Twee van mijn vriendinnen hadden nephaar laten zetten. Ik had in de vakantie ook om vlechtjes gebedeld – van die dunne die als een gordijn om je hoofd hangen – maar Rosa zei dat daar geen geld voor was. Niet dat het bij Adolphe's nog wat uitmaakte: we eindigden toch allemaal met een kaalgeschoren hoofd. Of je nou rijk of arm bent, op het internaat moet iedereen er hetzelfde uitzien.

Die ochtend met Puck was er maar één andere klant. Hij zat op een stoel voor een spiegel terwijl een kappersjongen bezig was zijn haar af te scheren. De tondeuse bromde. Toen de kapper ons opmerkte, zette hij zijn apparaat uit.

'Wat kan ik voor jullie doen?' vroeg hij met een fluweelzachte stem.

'Kun je dit meisje helpen?' informeerde ik.

De jongen keek naar Pucks paardenstaart. 'Eh... jawel.' Hij gebaarde naar de stoelen achter hem. 'Ik ben zo klaar.'

Vanaf onze zitplaats keken we hoe hij het kroeshaar van zijn klant verder afschoor. Even vroeg ik me af wat hij met Pucks steile haren zou doen, maar hij was de kapper, dus hij zou het wel weten. Automatisch zochten mijn ogen de rechtopstaande spiegel in de hoek. Hij was zo groot dat ik mezelf helemaal kon zien. Sinds de laatste scheerbeurt was mijn haar weer aangegroeid tot een dikke, donkere laag. Verder was ik weinig veranderd. Dunne armen en benen, platte borsten. Een bamboestengel, zo noemden mijn buurjongens me. Zoals wel vaker de laatste tijd dacht ik aan mijn moeder. Hoe zou zij eruit hebben gezien? Leek ik op haar? Zonder een foto bleef ze een verre schaduw in de spiegel.

Ineens merkte ik dat het brommende geluid was opgehouden.

De klant rekende af en verdween door de glazen deur naar buiten.

'De volgende,' zei de kappersjongen. Hij wees naar een lege stoel.

Puck ging op de aangewezen plek zitten. 'Waarom praat hij zo zacht?'

Ik haalde mijn schouders op. Bij ons fluisteren mensen soms over de gewoonste dingen alsof ze een geheim vertellen.

'Hoe wil je het hebben?' vroeg de jongen.

'Zeg maar wat je wilt,' vertaalde ik.

Met een ongeduldig gebaar trok Puck het elastiek uit haar paardenstaart. Prachtige, lange lokken vielen op haar schouders. Ze wees naar de pony voor haar ogen. 'Ik wil overal een flink stuk vanaf. Zo kan ik echt niet verder door Afrika reizen.'

Als ik zulk lang haar had, zou ik nooit meer naar de kapper gaan. Maar ik had gezegd dat ik zou tolken, dus ik gaf de boodschap door. Meteen zoemde het brommende geluid weer door de zaak. In de spiegel zag ik Pucks ogen groot worden.

'Heeft hij geen schaar?' vroeg ze.

Na mijn vertaling schudde de jongen zijn hoofd. 'Zo doen we het altijd.'

'O.' Het leek alsof Puck nog meer wilde zeggen, maar ze hield haar mond.

De kapper ging aan het werk. Hij pakte een pluk haar en schoor hem af tot vlak boven de hoofdhuid.

'Niet zo kort!' riep Puck.

De jongen zette zijn tondeuse uit. 'Wat zegt ze?'

'Te kort,' vertaalde ik. Het zweet brak me uit.

'Ik dacht dat witte mensen hun haar zo mooi vonden.'

Nu wist ik het zeker: deze jongen had nog nooit een muzungu op zijn stoel gehad. Gespannen keek ik hoe de vloer bezaaid raakte met Pucks blonde haar. Even later zette de jongen zijn tondeuse uit, pakte een bezem en begon de vloer schoon te vegen.

‘En?’ vroeg ik.

Puck lachte naar haar spiegelbeeld. ‘Ach, in elk geval kan ik nu weer wat zien.’

Pas toen durfde ik haar nieuwe kapsel te bekijken. Ze leek nog het meest op een kuiken. Korte plukken piekten alle kanten uit en haar pony was helemaal scheef over haar voorhoofd geschooren.

‘Vind je het niet jammer van je lange haar?’ vroeg ik.

‘Nee joh, dat groeit zo weer aan.’

Ze leek er totaal niet mee te zitten.

We waren de deur nog niet uit of de straatjongens begonnen als gekken te roepen en fluiten.

‘Kijk eens hoe ze haar te pakken hebben genomen!’

‘Ouiiii, ze is fan-tas-tisch.’

‘Die muzungu durft!’

Puck haalde haar schouders op. ‘Ze lachen me vast uit, maar *who cares*.’

Who cares! Ze was zo anders dan mijn vriendinnen op het internaat. Zoveel losser, leek het.

‘En nu wil ik het graag afspoelen,’ zei Puck. Ze woelde met haar vingers door haar stekeltjes. ‘Heb je zin om met mij naar het Kivu-meer te gaan?’

Een moment dacht ik nog aan de markt, maar het voorstel was te verleidelijk om af te slaan. Puck glimlachte toen we naast elkaar de straat uit liepen. Het viel me op dat ze bijna een half hoofd kleiner was dan ik. Omdat ze haar zwemspullen moest ophalen, maakten we een omweg via Pucks hotel. Nou ja, ‘hotel’ was een groot woord voor de slaapzaal bij de Presbyteriaanse zusters. Puck verdween in een barak en dook een paar minuten later weer op. Terwijl we verderliepen, keek ik naar haar versleten rugtas. Wat kwam ze eigenlijk in Rwanda doen? En voor hoelang?

‘Kom je uit Engeland of Amerika?’ Even dacht ik aan Rosa. Nee, dit was geen onbeleefde vraag.

Puck glimlachte. ‘Ik kom uit Nederland. Ken je dat?’

‘Een beetje.’ Ik wilde geen slechte indruk maken, maar van Nederland wist ik bijna niks.

‘Heb je wel eens van Amsterdam gehoord?’ vroeg ze. ‘Of Den Haag?’

‘Den Haag! Bedoel je van het internationale strafhof?’

‘Ja, maar dat is toch niet voor jullie oorlogsmisdadigers?’

Jullie oorlogsmisdadigers. Ze bedoelde natuurlijk de leiders van De Gebeurtenissen, maar over die mensen praten wij niet. We praten sowieso bijna nooit over wat er in de oorlog is gebeurd. Ik mompelde dat die van ons in Tanzania worden berecht en vroeg toen snel of ze bij het Serena-hotel wilde zwemmen. Je wist maar nooit wie er meeluisterde.

Puck vond het Serena prima, dus nam ik de route langs het water. Onder de cipressen klonk een schril fluitend geluid. Nieuwsgierig keek Puck omhoog. ‘Vleerhonden,’ zei ik, wijzend op de zwarte wezens die ondersteboven in de bomen hingen. Puck viste haar camera uit haar rugzak en maakte een paar foto’s.

Bij het Serena aarzelde ik even. De meeste toeristen zwommen hier, maar ik was nog nooit een luxehotel in gegaan. Gelukkig was de portier aardig. Geduldig legde hij me uit dat we onze bagage moesten laten scannen. Puck plaatste haar rugzak op de lopende band. Via een gang en een tuin met zwembad kwamen we op het strand. Onder de blauwgestreepte parasols stonden de strandstoelen in paren. Er waren nog wat andere witte gasten, maar die zaten een eind verderop.

Meteen gooide Puck haar tas op een stoel en kleedde zich uit. Ze droeg een donkergroen badpak, dat ze net op haar slaapzaal moest hebben aangetrokken. Het stak scherp af tegen haar melkwitte benen. Gespierde benen, viel me op.

Ze vroeg of ik ook kwam, maar ik zei dat ik op haar spullen zou passen. Zwemmen heb ik nooit geleerd en daarbij houd ik

niet van pottenkijkers. Ik ging op een strandstoel zitten en keek om me heen. Door het strandhek staarde een jongen ons stil-letjes aan. Puck had hem niet gezien, of misschien dacht ze wel weer 'who cares', want ze waadde het meer in en spetterde zich nat. Ineens dook ze onder. Even later zag ik haar blonde hoofd uit het water steken.

'Heerlijk,' riep ze vanuit de verte.

Met grote slagen zwom ze in de richting van Congo. Ze leek wel een vis, zo snel als ze vooruitkwam. Terwijl ik naar de rimpelingen keek, dreven mijn gedachten af. Dus Puck kwam uit Nederland. Waren daar ook heuvels? En universiteiten? Er was in elk geval water; dat zwemmen moest ze toch ergens hebben geleerd.

Blijkbaar was ik weggedroomd, want ineens stond Puck drui-pend naast me op het strand. Ze pakte een handdoek en wreef zo hard over haar hoofd dat haar haren weer als stekeltjes omhoog gingen staan. Daarna ging ze op de strandstoel liggen en zuchtte diep. 'Mooi is het hier.'

Ik volgde haar blik. Voor ons deinde het water van het Kivu-meer. Links ging het strand met de palmbomen over in de groene heuvels en rechts in de verte lagen de Congolese villa's. Ze had gelijk: het was mooi. Ik had er nooit op gelet. De laatste keren dat ik naar Goma keek, had ik steeds aan mijn moeder moeten denken. Ik wilde dat ik me haar beter kon herinneren. Hoe ze eruitzag, hoe ze bewoog, waar ze van hield. Rosa had maar zo weinig over haar losgelaten.

Puck pakte een tube crème uit haar rugzak en begon haar nek in te smeren. 'Zit je hier op school?'

'Nee, ik ben al klaar met het internaat. Begin januari heb ik mijn diploma gekregen.' Twee maanden geleden was dat nog maar. Het leek wel een eeuwigheid.

'Heb je daar Engels geleerd?'

'Ja, en van de televisie.' Ik ben gek op Engelstalige soaps.

'Je spreekt het goed.'

'Dank je wel.' Ik voelde me warm worden.

'Wat doe je nu?'

Rosa zou zeggen dat het meisje haar neus in mijn zaken stak, maar ik vond die vragen eigenlijk wel leuk. 'Ik werk hier in Gisenyi op de markt, maar ik wil in Butare gaan studeren.'

Puck kneep in haar tube en smeerde nu ook crème op haar gezicht. 'Leuk, ik studeer in Amsterdam.'

Een student! Misschien verklaarde dat de goedkope slaappleats en versleten rugzak. 'Mag ik vragen welke studie?'

'Culturele antropologie en ontwikkelingssociologie.'

'Zeij je "sociologie"?''

'Ja, een bepaalde vorm daarvan. Je onderzoekt samenlevingen, dichtbij of ver weg. Je probeert te begrijpen hoe ze in elkaar zitten. Ik houd ervan om te reizen en nieuwe plekken te ontdekken.'

Daarom had ik ook voor sociologie gekozen. 'Ben je hier voor je studie?' vroeg ik voorzichtig.

'Nou en of,' zei Puck. 'Ik doe onderzoek naar de Batwa in Oeganda, Rwanda en Oost-Congo. Twee dagen geleden ben ik uit Oeganda gekomen.' Haar ogen glansden. 'De Batwa hebben daar voor mij gedanst. Echt onwijs spectaculair.'

Bij ons mocht je de kleine pottenbakkers niet meer zo noemen, maar ik wilde Puck niet gelijk verbeteren.

'Ken je de Batwa hier?' vroeg ze toen ik bleef zwijgen.

Ik knikte. 'Bij ons op de markt verkopen ze hun aardewerken potten.'

'Dus toch! Daarnet op de markt heb ik niet één *Twa* kunnen vinden.'

Ik haalde mijn schouders op. 'Ze zwerven nogal eens rond.'

Puck fronste haar voorhoofd, maar ging er niet op door. Ik staarde over het Kivu-meer. Ik wilde ook reizen, hoe verder hoe beter.

‘Waar wil je naartoe?’ vroeg Puck.
Blijkbaar had ik dat laatste hardop gezegd. ‘Naar, eh... jouw land, bijvoorbeeld. Daar kan ik met de mensen praten.’
Puck glimlachte. ‘In Nederland hebben we onze eigen taal.’
‘O.’ Dat was een tegenvaller.
‘Ja, maar de meeste mensen spreken ook Engels. Vooral jongeren. Mijn studie is zelfs voor een deel in het Engels.’
Dat viel weer mee.
‘Zou je me een seintje willen geven als je de Batwa ziet?’ vroeg Puck.
‘Natuurlijk. Heb je een telefoon?’
Ze opende haar tas. ‘Ik heb net een Rwandese simkaart gekocht.’ Toen ze haar nummer had doorgegeven, glansden haar ogen. ‘Ik ben zo blij dat ik jou heb ontmoet.’
Ik grinnikte verlegen.
‘Echt hoor! Ik vind je aardig. Trouwens, je bent de eerste Rwandeese die ik beter leer kennen.’
Ze was nieuwsgierig naar ons, dat bleek uit alles. ‘Wil je straks even met me mee naar huis?’ vroeg ik. Het glipte eruit voor ik er erg in had.
Puck begon te stralen. ‘Heel graag! In Oeganda logeerde ik in hostels. Ik ben in Afrika nog nooit bij een familie thuis geweest.’

SLOPENDE TWIJFEL

Het liefst was ik met Puck op de strandstoelen blijven zitten, maar toen de zon boven het meer begon te zakken, zei ik dat we moesten gaan. Rosa mocht niet weten dat ik van de markt had gespijbeld. Bij de ingang van het hotel stelde Puck voor om een motortaxi te nemen. Eigenlijk ben ik niet zo gek op die dingen: ze kosten geld en ik ben een keer door zo’n chauffeur bestolen. Hij trok zó mijn telefoon uit mijn hand terwijl ik met een vriendin stond te praten. Maar omdat ik Pucks plezier niet wilde bederven, zei ik dat het een goed idee was. Trouwens, die telefoon had ik ook weer teruggekregen nadat ik het rugnummer van de dief bij de taxicentrale had doorgegeven.

We liepen naar de dikke plataan. Een paar motortaxi’s stonden te wachten op nieuwe klanten. Puck koos rugnummer 15 en ik 44. Ik liet haar zien hoe je een sjaal om je hoofd moet wikkelen, zodat je helm niet naar achteren schuift. Daarna ging ik achter op de motor zitten en sloeg mijn armen om het middel van mijn chauffeur. Puck deed hetzelfde met die van haar. Meteen gingen onze motortaxi’s ervandoor.

‘Geniaal!’ riep Puck. Ze joelde bij elke hobbel in het zand.

Intussen probeerde ik koortsachtig te bedenken hoe ik Puck het beste kon voorstellen. Voor zover ik wist had Rosa nog nooit met een muzungu gepraat, laat staan er eentje op haar erf gehad.

Wat zou Rosa denken als ik met een wit meisje kwam aanzetten? En Puck, wat zou zij van mijn familie vinden? Als ik nou begon met... De poort flitste voorbij.

‘Terug!’ toeterde ik in de helm van mijn chauffeur.

In een wolk van stof keerde mijn motortaxi om. Pucks motor remde naast me in het zand. ‘Binnen Gisenyi is alles tweehonderd Frank,’ zei ik toen Puck een paar verfrommelde briefjes uit haar broekzak opdiepte. De chauffeurs namen hun ritprijs in ontvangst, gaven gas en verdwenen uit het zicht.

Zodra ik de poort openduwde, stooft de haan op ons af.

‘Pssss!’ siste ik en ik wapperde met mijn handen. Het beest verdween op hoge poten om de hoek van het huis. Binnen moesten ze het kabaal ook hebben gehoord, want de deur ging open. Het stevige lichaam van Rosa verscheen in de opening. Eén moment zag ik haar door de ogen van Puck. Dat brede gezicht, die sterke armen, die versleten *igitenge* om haar middel. Rosa komt voor mij het dichtst bij zoiets als een moeder, maar ik lijk net zoveel op haar als een bamboestengel op een kip.

‘Maridadi, wie heb je daar meegenomen?’ In Rosa’s stem hoorde ik geen spoortje van afkeuring. Die beleefdheidsregels waren toch ergens goed voor.

Ik kwam dichterbij. ‘Dit is Puck. Ze is een student uit Nederland. Ik heb haar op de markt leren kennen.’

Rosa keek naar het witte meisje. De middag aan het Kivu-meer had haar bepaald niet mooier gemaakt. Haar gezicht was rood geworden en de gekortwiekte haren plakten tegen haar voorhoofd.

‘*Muraho*, juffrouw Poek,’ zei Rosa alsof de hele wereld haar *Kinyarwanda* kon verstaan.

Ik keek naar Puck. ‘Ze zegt ‘hallo’. Ga maar naar haar toe.’

Met een brede glimlach liep Puck naar voren. Haar hand verdween in de stevige greep van Rosa. ‘*Nice to meet you, mother of Maridadi.*’

Misschien verstond Rosa toch wat Engels, want bij het woord

‘moeder’ brak haar gezicht open. ‘Ook fijn om u te ontmoeten, juffrouw Poek. Wilt u een kop thee?’

Ik haalde opgelucht adem. Een kop thee betekent bij Rosa altijd ‘welkom’.

In de woonkamer zette Rita grote ogen op. ‘Dadi, een muzungu!’

Ik grinnikte. Het meisje was nog te klein om een maskergezicht op te zetten. ‘Dit is Puck. Ik heb haar op de markt leren kennen.’

‘De markt?’ Rosa’s jongste was een bijdehandje. Ze zou zomaar kunnen vragen of ik die dag wel achter de stoffenkraam had gestaan.

‘*This is Rita,*’ zei ik snel om haar de mond te snoeren.

Puck keek vertederd op haar neer. ‘Wat een lief kind. Hoe oud is ze?’

‘De muzungu vraagt hoeveel jaar je bent,’ vertaalde ik in het *Kinyarwanda*.

Rita stak drie vingers op.

‘Wat een groot leeftijdsverschil. Jij bent...?’

‘Zeventien,’ zei ik ongemakkelijk. Ik had geen zin om uit te leggen dat Rosa niet mijn moeder was. Ze had daarnet bij dat *mother* zo blij gekeken. Gelukkig kwam Rosa net binnen met twee dampende mokken thee. Terwijl ze die voor ons neerzette, nodigde ze ‘juffrouw Poek’ uit voor het avondeten. Na Pucks ja liep Rosa de woonkamer uit, op de voet gevolgd door Rita. Even later klonk vanuit het achtererf een hysterisch gekukel.

Puck sperde haar ogen open. ‘Wat is dat?’

‘Het einde van de haan,’ zei ik. Ik kan niet zeggen dat het me speet.

‘Dat beest van daarnet?’

Ik knikte. ‘Wil je hem zien?’

Dat hoefde ik haar geen twee keer te vragen. Na de thee liepen we naar de kookhut. Rosa was de haan al aan het plukken boven

het aardewerken fornuis. Ernaast, op een houten krukje, stond Rita. 'Dadi, Dadi,' riep ze opgewonden, 'wij hebben de haan geslacht!'

Ik moest lachen om dat 'wij', maar Rosa trok haar wenkbrauwen op. 'Maridadi, haal dat kind eens weg. Zo kan ik niet werken.'

'Ga maar kijken of Jean al thuis is,' zei ik en ik tilde Rita van haar krukje. Het meisje drentelde over de zwarte stenen in de richting van onze buurjongens. Om Rosa niet verder te storen, vroeg ik of Puck de rest van het huis wilde zien. Weer zei ze meteen ja. Terwijl ik haar rondleidde, vroeg ze naar de meest gewone dingen. Of andere Rwandezen ook een buitentoilet hebben met een gat in de grond (ja), of wij ons allemaal wassen met water uit een emmer (ook ja) en hoeveel kinderen samen in één bed slapen (een of twee).

In de slaapkamer die ik met Joy deelde, zag ik iets wits op het nachtkastje liggen. Voordat Puck er iets over kon vragen, griste ik de envelop weg. Hoe was die hier terechtgekomen? Had Joy in mijn spullen geneusd? Of had ik hem vanochtend niet goed teruggestopt?

'Gezellig samen onder een klamboe,' zei Puck.

'Ja,' antwoordde ik werktuigelijk. Vlug deed ik de deur van mijn nachtkastje open en stopte de brief diep weg.

De kinderen waren intussen thuisgekomen. Ze zaten in de woonkamer op de bank en keken in hun schooluniform naar een Congolese soap. Toen ze Puck zagen, vielen hun monden open. Ik zette ik mijn Gewoonste-Zaak-van-de-Wereld-gezicht op en stelde de kinderen voor. Joy van elf, Justin van negen en de tweeling Ange en Victor van zeven. Omdat Puck had willen weten hoe oud Rita was, noemde ik hun leeftijden er maar gelijk bij.

'Hi everyone, ik ben Puck van twintig,' zei Puck.

Op de kindergezichten zag ik een heleboel vragen, maar niemand sprak ze hardop uit. Ze gaven mijn gast alleen beleefd een hand en kropen daarna weer terug achter het beeldscherm. Puck ging naast me op de andere bank zitten. Terwijl ze alles wilde weten over de blauw-met-witte uniformen, leken de kinderen te zijn verdwenen in hun soap. Af en toe wierp een van hen een verlegen blik opzij. Pas toen er een tekenfilm op kwam, begonnen ze zachtjes met elkaar te praten.

'Hoe maken ze tekenfilms eigenlijk?' hoorde ik Justin vragen.

'Gewoon, met poppen,' antwoordde Ange.

'Hoe werkt dat dan?'

Ange rolde met haar ogen. 'Ze maken poppen en die moeten dan de verhalen spelen.'

'Dan zou je toch handen moeten zien,' hield Justin vol.

Ik gniffelde. Eigenlijk wist ik zelf ook niet hoe ze tekenfilms maakten. Een moment overwoog ik om het aan Puck te vragen, maar omdat ik niet dom wilde overkomen, hield ik mijn mond.

Even later kwam Fabian thuis. Ik zag hoe Pucks ogen hem opnamen. *Oversized* colbertje, slobberbroek, zwarte bril. Je zou niet zeggen dat hij een vader was van vijf. Nadat ik Puck had voorgesteld, gaf Fabian haar een hand. Zijn gezicht was nog vlakker dan het Kivu-meer. *Laat nooit zien wat er in je omgaat*. Rosa kon trots op hem zijn

In de stilte die volgde, klopte Fabian het stof van zijn colbertje.

'Puck eet vanavond met ons mee,' zei ik.

Hij knikte. Soms denk ik dat Rosa's man al zijn woorden in de klas heeft opgebruikt. Met langzame passen liep hij de kamer uit. Hij houdt ervan om zich terug te trekken in zijn slaapkamer. In het weekend kan hij dat de hele ochtend volhouden.

'Werkt hij ook op de markt?' vroeg Puck.

Die was goed! Fabian in zijn colbertje achter een viskraam. 'Nee, hij is leraar op een basisschool.'

'Ah.' Pucks gezicht klaarde op.

Ik dacht aan de harde stem van mama Hirwa, de roddels van de marktlui, de stank van vis, groente en zweet. Als ik aan de markt zou kunnen ontsnappen, zou ik naar Goma gaan en drie nachten de *soukous* dansen. Niet dat ik zo heftig met mijn lijf kon schudden, maar who cares.

Rosa had zich uitgesloofd voor het avondeten. Op de tafel stond een uitgebreide maaltijd van gebraden haan, rijst, bruine bonen, bakbananen en aardappels. Na haar gebed stortte iedereen zich op de haan. Ik bedacht dat ik vaker een muzungu moest meebrengen: het vlees was heerlijk mals. Een tijdlang hoorde ik niets anders dan gekauw. Pas toen de meeste pannen leeg waren, begonnen de kinderen zacht te praten.

Joy wierp een schuwe blik op Puck. 'Hoe is zij hier gekomen?'

'Met het vliegtuig,' antwoordde Justin in mijn plaats.

'Zaten daar stoelen in?' vroeg Ange.

'Leuk hoor,' zei Justin. 'Waar moesten ze anders op zitten?'

Ange keek hem vernietigend aan. 'In Congo schroeven ze anders de stoelen eruit. Dan passen er meer mensen in.'

Stel je voor: een vliegtuig zonder stoelen volgestouwd met zakenmannen, dikke mama's, kippen en bakbananen. Dan stijgt het vliegtuig op en de hele boel schuift in één keer naar achteren. Over Congo vertellen ze soms de meest bizarre verhalen. 'Vraag het zelf maar aan Puck,' zei ik tegen Joy.

Joy pulkte verlegen aan haar neus. Haar Engels klonk wat hakkelend, maar blijkbaar kon Puck het verstaan. Terwijl zij aan een antwoord begon, stond ik op om Rosa te helpen met de afwas. Op het achtererf ging ik naast haar op de stenen rand zitten. Ik pakte een schuursponsje en een pan.

'Is de muzungu getrouwd?' vroeg Rosa na een tijdje. 'Heeft ze kinderen?'

Echt Rosa: zelfs gewone vragen stelt ze niet direct. 'Ik denk

het niet. Ze studeert nog.' In een paar woorden vertelde ik over Pucks studie en haar onderzoek.

Rosa klakte met haar tong. 'Die witte mensen zijn raar. Wie interesseert zich nou voor onze pottenbakkers?'

'Tja, Puck bijvoorbeeld.' Ik grijnsde in het donker. Ze had gelijk: het was gek dat iemand voor hen helemaal uit Nederland kwam. Maar mij hoorde je niet klagen. Voor het eerst sinds die afwijzingsbrief was ik mijn zorgen even vergeten.

Die avond in bed dacht ik aan Puck. Ze had een maand de tijd voor haar onderzoek in Rwanda, had ze verteld, toen ik voor haar een motortaxi aanhield. Twee weken bij ons in Gisenyi en twee weken in de hoofdstad. En daartussen zou ze ook nog twaalf dagen naar Oost-Congo gaan! Het was leuk geweest om Puck thuis rond te leiden. Over de meest gewone dingen was ze verbaasd. In mijn slaapkamer had ze... De envelop!

Onder het laken gaf ik Joy een por. 'Luister, heb jij mijn brief gelezen?'

Ze draaide zich naar me toe. 'Welke brief?'

'Die over mijn studiebeurs.'

'Een klein stukje maar. Hij lag op de grond en de envelop was niet dichtgeplakt, dus...'

Blijkbaar was ik niet de enige die Rosa's regels overtrad. 'Wil je dat nooit meer doen!'

'Ja, maar...'

'Dat is privé,' zei ik. 'Privé!'

'Maar als ik naar het internaat ga, heeft het dan wel zin om hard te werken?' vroeg Joy met een dun stemmetje.

Er schoot een brok in mijn keel. Joy was mijn zusje. Niet echt, natuurlijk, maar zo voelde het wel een beetje. 'Natuurlijk wel,' zei ik. 'Hard werken heeft altijd zin.'

'En als ik nou niet bij De Overlevenden hoor?'

‘Daarom ben ik niet afgewezen! Je hebt het zelf gelezen. Sociologie sluit niet aan op mijn vooropleiding, en het geeft weinig kans op een baan.’

‘Jawel, maar Claudine heeft...’

‘Sst! Je hebt toch gehoord wat Fabian daarover zei?’

‘Dat bedoel ik nou juist,’ zei Joy verongelijkt.

Ik had gehoopt dat ze die preek was vergeten. Het was twee maanden geleden. We waren klaar met avondeten en ik had net verteld dat mijn studiebeurs was afgewezen.

‘Hoe kan dat nou?’ vroeg Joy. ‘Claudine heeft er wel één gekregen!’

Haar opmerking prikte als zout in een open wond. Claudine en ik hadden allebei hard gewerkt, we hadden op het internaat allebei hoge punten gescoord, we waren allebei arm. ‘Maar Claudine heeft een andere beurs. Eén voor De Overlevenden,’ zei ik.

‘Waarom?’ vroeg Joy.

‘Omdat ze een Tu-’

Rosa’s ogen flikkerden. ‘Maridadi, houd je mond.’

‘Waarom moet ze haar mond houden?’ fluisterde Justin.

Er viel een pijnlijke stilte. Ik wist het antwoord wel. Bij ons zijn ‘Hutu’ en ‘Tutsi’ verboden woorden. Je mag ze niet hardop uitspreken, zeker niet als je klaagt over een verschillende behandeling. Bij mij op het internaat had een jongen een keer gezegd dat de Tutsi’s werden gematst, en toen... ‘Rosa is bang dat ze de politie erbij halen,’ zei ik zacht.

Justins ogen werden groot. ‘De politie? Wat doet...’

‘Genoeg!’ donderde Fabian.

Ik sloot mijn mond. Rosa’s man verheft bijna nooit zijn stem; hij is er meestal gewoon.

‘Luister,’ zei Fabian, ‘niemand kan zeggen dat de ene groep

wordt voorgetrokken boven de andere. De groepen bestaan niet meer. Het staat in de wet. Na de oorlog zijn we allemaal Rwandezen geworden.’

‘Allemaal Rwandezen,’ echode Rita.

Fabian keek de kring rond. ‘Begrepen?’

Overal om me heen zag ik knikkende koppen. ‘We zijn allemaal Rwandezen,’ mompelden ze.

‘Maridadi?’

Ik kneep mijn lippen op elkaar. Het klopte niet. Als er geen verschil was tussen Hutu’s en Tutsi’s had ik ook een beurs voor De Overlevenden kunnen aanvragen.

‘Maridadi, geef antwoord,’ zei Fabian.

‘Oké, we zijn allemaal hetzelfde,’ zei ik om ervan af te zijn.

‘Juist.’ Fabian stond op en zette de televisie aan.

Kwaad liep ik naar het achtererf. Het was gemeen: ik kreeg op mijn donder terwijl mijn toekomst naar de maan was. Dáár had Fabian wel iets over mogen zeggen, in plaats van...

‘Maridadi?’ In de deuropening stond Justin. ‘Wat doet de politie dan?’

Ik aarzelde. Hij kon bang worden, maar misschien was dat juist goed. ‘Die stuurt me naar de gevangenis,’ zei ik.

‘Wow, de gevangenis!’ Justin staarde me met open mond aan.

‘Slaap je al?’ vroeg Joy.

‘Nee, nog niet.’

‘Denk je dat ik bij De Overlevenden hoor?’

Op de tast zocht ik haar hand. Ze was een Hutu, net als ik. Maar zolang ze daar zelf nog niet achter was, zou ze het van mij niet horen.

‘Ik hoop het,’ fluisterde ik.

‘Ik hoop het ook,’ zei Joy, maar in haar stem hoorde ik de twijfel die alles uitholt.